1.6.2017

Opetusalan rakennemuutos on otettava huomioon kehittämällä alalle oma muutosturva

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ esittää seuraavia kehittämiskohteita opetusalan rakennemuutostilanteisiin**. Esityksiä voidaan jatkossa hyödyntää ja räätälöidä laajemminkin julkisen sektorin tarpeisiin.**

1. Työttömyyden ennaltaehkäisy oppilaitostasolla

Yhteistoimintalain mukaan oppilaitoksissa on laadittava vuosittain henkilöstösuunnitelmat, joiden osana on oltava koulutussuunnitelmat. Näiden suunnitelmien teko on hyvin puutteellista opetusalalla ja kunnallisissa organisaatioissa.

Nykyisellään yt-asiamies voi valvoa ainoastaan yksityisen sektorin yt-lain noudattamista.

Yt-asiamiehen toimivaltaa on laajennettava koskemaan myös julkista sektoria. On tärkeää, että ulkopuolinen taho valvoo yt-lain noudattamista ja voi tarvittaessa määrätä sanktioita.

Oppilaitoksissa on laadittava henkilöstösuunnitelma ja siihen sisältyvä koulutussuunnitelma, josta käy ilmi henkilöstömäärän ja -rakenteen muutostarpeet aikataulutettuina sekä konkreettiset tuki- ja työllistämistarpeet, joilla tuetaan ennakoiden henkilöstön osaamisen kehittämistä ja työnhakuvalmiuksia. Suomen kilpailukyky ja työn tuottavuus paranevat, kun suunnitelmat tukevat työntekijöiden edellytyksiä pysyä mukana työelämässä, vaikka nykyinen työ loppuisi.

2. Kaksityönantajainen palvelussuhde

Jo nykyisellään on mahdollista, että työntekijä on kahden työnantajan palveluksessa niin, että työnantajat sopivat keskenään korvauksista. Palkanmaksajana työntekijälle on yksi työnantaja. Esimerkiksi ammattikorkeakoulut ja sairaalat tekevät yhteistyötä niin, että opettaja toimii sairaalassa kehittäjän statuksella ja oppilaitoksessa opettajan statuksella. Tämä on toimiva malli, jossa opettajan substanssiosaaminen pysyy ajantasaisena, ja opettaja voi siirtää osaamistaan sairaalaympäristöön. Tässä mallissa hyötyvät kaikki – työpaikat, opettajat ja opiskelijat.

Mikäli työnantajalla ei ole tarjota työntekijälle kokopäivätoimista työtä, työnantajan tulee tukea ja mahdollistaa työntekijälle työskentely oppilaitoksessa olevan työnsä lisäksi osa-aikaisesti myös oman substanssialansa työpaikassa. Palkanmaksajana toimisivat normaalin käytännön mukaisesti molemmat työnantajat. Tavoitteena on ylläpitää sekä vahvistaa substanssialueen osaamista ja sitä kautta turvata tarvittaessa nopea uudelleen työllistyminen.

Jos henkilöllä on kaksi työnantajaa, hänelle ei välttämättä kerry täyttä lomaoikeutta kummaltakaan työnantajalta. Nämä työt pitäisi voida yhdistää lomia laskettaessa.

Ratkaisua vaatii tilanne, jossa opettaja toimii myös yrittäjänä. Monet ammatilliset opettajat, kuten kulttuuri- ja ravitsemuspuolen opettajat, toimivat sivutoimisesti yrittäjinä jo nyt.

Työlainsäädäntö lähtee siitä, että henkilö on joko työsuhteessa tai yrittäjä.

Työlainsäädäntöä ja sosiaaliturvajärjestelmää on kehitettävä niin, että ne seuraavat mukana eri työntekomuotojen välillä liikkuessa. (Työttömyysturvajärjestelmä, ks. kohta 3.)

3. Itsensä työllistäminen

Opettajien itsensä työllistämisen kynnystä on madallettava parantamalla itsensä työllistäjän sosiaaliturvaa. Heillä on laaja-alaista osaamista, joka on muunnettavissa palveluksi, jolla voi työllistää itsensä.

Erityisesti työttömyysturvajärjestelmä kaipaa remonttia. Itsensä työllistäjien työttömyysturvassa on selvitettävä yhdistelmävakuutuksen käyttöönottoa, mikä mahdollistaisi työn yhtäaikaisen vakuuttamisen palkansaaja- ja yrittäjäkassassa. Yrittäjien työttömyyskassojen rahoituksessa yhteiskunnan osuutta on kasvatettava siten, että erot yrittäjien ja palkansaajien työttömyyskassojen rahoituksen välillä poistuvat.

4. Opetushenkilöstölle uraohjausta

Opetusalalta puuttuu uraohjaus.

> Työhallinnon on luotava opetusalalle toimiva käytäntö, jossa opettaja voi saada tarvitsemaansa neuvontaa erilaisista uramahdollisuuksista ja työnhakuvalmiuksista. Tässä voidaan hyödyntää yllä mainitun kaltaisia kehittämis- ja tutkimushankkeita.

5. Omaehtoinen opiskelu työttömyystuella

Hallitus on antanut lakiesityksen, joka sisältää muutoksia työttömien omaehtoiseen opiskeluun.

> Hallituksen esitys työttömien omaehtoisesta opiskelusta on muutettava. Koulutukseen hakeutuvien henkilöiden aktiivitoimia on kannustettava rajoitusten sijaan. Näin nopeutetaan henkilöjen työllistymistä.

Isona ongelmana on se, että esityksessä ei nähdä työttömän opiskelua oman osaamisen ja työmarkkina-aseman parantamisena.

> Opiskelun pitäisi näkyä laissa tärkeänä tapana käyttää työttömyysjakso tarkoituksenmukaisesti hyväksi.

Toiseksi esitys ei paranna läpinäkyvyyttä. Esityksen mukaan TE-toimistoille jäisi mahdollisuus määrätä, mikä on työvoimapoliittisesti tarkoituksenmukaisinta opiskelua ja mikä ei ole. Kukin TE-toimisto tekisi oman yksilöllisen ratkaisunsa myöntäessään tai hylätessään omaehtoisen koulutuksentyöttömyystuella.

> Yksilön oikeusturva edellyttää selkeät suuntaviivat siitä, kuinka uuden lain toimeenpanoa ohjeistetaan TE-toimistoissa. Ohjeistuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että korkeasti koulutettujen, kuten opettajien koulutustarpeet tunnistetaan. Nyt opettajat saavat usein kielteisen päätöksen.

6. Aikuisoppilaitosten ohjausosaaminen käyttöön

Maakuntauudistuksen myötä TE-toimistot lakkaavat. TE-palvelujen järjestämisvastuu siirtyy maakunnille, jotka sopivat palvelujen tuottamisesta kuntien, yritysten ja kolmannen sektorin kanssa.

Palvelujen tuottamisesta pitäisi voida sopia myös aikuiskoulutusta tarjoavien koulutuksen järjestäjien kanssa (ammatilliset oppilaitokset, aikuiskoulutuskeskukset, ammattikorkeakoulut).

Kyseisiä palveluja voitaisiin tuottaa oppilaitoksissa. Siellä on valmiina osaaminen, henkilöstö, tilat ja laitteisto. Tämä mahdollistaisi yhden luukun periaatteella matalammalla kynnyksellä haku-, neuvonta – ja tiedotuspalvelut laajemmin työttömille, työttömyysuhan alaisille, uran vaihtajille, opiskelijoille sekä niille, jotka hakeutuvat omaehtoisesti opiskelemaan.

Aikuisopettajilla on jo valmiina työssään ohjauksellinen ote, koska ammatillisen aikuiskoulutuksen ydin on henkilökohtaistaminen. Samalla heillä on yhteydet myös työelämään ja tietoa työmarkkinoista sekä erilaisista mahdollisuuksista itsensä kouluttamiseen ja kehittämiseen.

Aikuisopettajista työttömänä on nyt noin 25%. Heidän työllisyystilannettaan voidaan kohentaa sillä, että heidän ohjausosaamistaan otetaan laajemmin käyttöön.

7. Työttömien tai työttömyysuhan alaisten opettajien osaaminen käyttöön turvapaikan hakutilanteessa

Maassamme on edelleen paljon turvapaikanhakijoita.

Työttömiä ja työttömyysuhan alaisia opettajia tulee kouluttaa aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen tai ruotsin kielen ja kulttuurin opettajiksi. Opetuksen tulee alkaa jo vastaanottokeskuksessa heti maahanmuuttajan saavuttua Suomeen.

Tilojen salliessa opettaja voi tulla vastaanottokeskukseen. Mikäli tämä ei mahdollistu, tilat tulisi löytää oppilaitoksesta.

8. Muutosturvaa tukeva koulutustarjonta

Opetusalalta leikataan resursseja. Kaikki leikkausten johdosta irtisanotut opettajat eivät työllisty opetusalalle.

Valtion tulee tarjota työttömäksi jääneille tai työttömyysuhan alaisille opettajille koulutusta uudenlaisiin työtehtäviin, jopa uuteen ammattiin alueen tarpeista riippuen. Esimerkiksi rakennusala kaipaa osaajia.

Rakennusalan esimiestehtäviin voisi noin vuoden koulutuksella kouluttaa tekniikan alan opettajia tai hankintatehtäviin voi kouluttaa monen alan opettajia. Uraohjauspalvelujen tarpeen kasvaessa opettajien osaamista voitaisiin muuntaa ohjaustyöhön. Näihin muutoksiin voidaan vastata lisä-, täydennys- ja erikostumiskoulutuksilla.

Samaan aikaan työssä olevien opettajien osaamisesta on pidettävä huolta, koska toimintaympäristössä tapahtuu suuria muutoksia. Tarvetta on täydentää osaamista seuraavilla osa-alueilla:

- digiosaaminen
- tekniikan mukana tuoma työelämämuutos, mm. robotisaatio
- projektiosaaminen
- liiketalousosaaminen
- osaaminen koulutusviennissä
- ennakointiosaaminen
- yrittäjyys
- ohjausosaaminen

Opetusala tarvitsee edelleen osaajia. Opetusalan sisällä on aloja, joissa on pulaa kelpoisista opettajista.

Tarvitaan muuntokoulutuksia opetusalan sisällä niille sektoreille, joissa on pulaa opettajista. Näitä aloja ovat mm. lastentarhanopettajat ja erityisopettajat. Myös ammatillisia opettajia voidaan kouluttaa sektorilta tai alalta toiselle, esimerkiksi liiketalouden opettajasta tuotantotalouden opettajaksi. Lisäksi aineenopettajille tulee tarjota mahdollisuus kaksoiskelpoisuuden hankkimiseen.

Aineenopettajille tulee tarjota mahdollisuus hankkia kaksoiskelpoisuus.

Vuosi opiskelua kaksoiskelpoisuuteen maksaa noin 4500 euroa. Esimerkiksi 300 aineenopettajakoulutus vuoden mittaisessa täydentävässä koulutuksessa maksaisi yhteiskunnalle noin 1,35 miljoonaa euroa.

Ammatillisten opettajien mahdollisuus pysyä opetusalalla on turvattava.

Ammatillisten opettajien koulutus sektorilta toiselle maksaisi keskimäärin 7000 euroa/ opiskelija/ vuosi. Esimerkiksi opistotutkinnon suorittaneet ovat muuttaneet tutkintonsa amk-tutkinnoksi, noin 60-70 opintopisteen opinnoilla. Samalla mallilla voitaisiin suunnata ammatillisten opettajien osaamista alalta toiselle. Oletusarvona irtisanotuista tuhat haluaisi jatkaa opetusalalla, mikä tarkoittaa kustannuksena noin 7 miljoonaa euroa.

Opettajien osaamisen päivittämiseen tulee varautua: ammatillisen opettajakoulutuksen määriä tulee tarkastella siten, että opettajien peruskoulutuksesta vapautetaan resursseja ammatillisten opettajien muuntokoulutukseen, erikoistumiskoulutukseen ja muuhun täydennyskoulutukseen.

9. Aikuiskoulutustuki ja vuorotteluvapaa

Aikuiskoulutustuella opiskellaan sellaisessa koulutuksessa, jota työnantajataho ei pysty järjestämään. Tuelle, erityisesti ns. sovitellulle tuelle on kasvava kysyntä. Soviteltua tukea käytetään siis silloin, kun yhdistetään työ ja opiskelu. Tällä hetkellä, leikkuri on sovitellussa tuessa erittäin jyrkkä: jo pienet ansiot syövät tuen. Juuri sovitellun tuen käyttö kasvaa tällä hetkellä todella voimakkaasti. Työnteon ja opintojen yhdistämisen trendi näkyy selvästi. Palkansaajien sovitellun tuen hakemuksissa kasvu vuoden alusta peräti 42%.

Aikuiskoulutustukea on kehitettävä jatkossakin edistämään omaehtoisen osaamisen kehittämistä. Tukea on kehitettävä erityisesti soveltuvan tuen osalta niin, että se oikeasti mahdollistaa työn ja opiskelun yhteensovittamisen.

Tuki on tärkeä koko yhteiskunnan kannalta, sillä se helpottaa työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmaa edistää työllisyyttä.

Vuorotteluvapaa pidentää työuria erityisesti opetus- ja hoitoalalla, koska se tarjoaa katkoksen henkisesti raskaasta työstä. Samalla se on tarjonnut väylän hakeutua alansa töihin työttömälle tai vastavalmistuneelle opettajalle.

Vuorotteluvapaan ehtoja ei missään tapauksessa saa kiristää.